

Oponentský posudek
bakalářské práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Filip Raboch
Boží atributy u Maimonida

Charakteristika a přednosti práce

Vlastním jádrem práce Filipa Rabocha je výklad důkazů Boží existence, Boží jednoty a netělesnosti, jak je Maimonides předkládá zejména v *Průvodci tápajících* II, 1, a Maimonidova pojednání o Božích attributech a negativní theologii z první knihy tohoto spisu. Autor přitom ukazuje, jakým způsobem jsou tyto důkazy založeny na 26 aristotelských premisách, jež Maimonides prezentuje v úvodu k druhé knize *Průvodce tápajících*, i jak jsou úzce propojeny s problematikou věčnosti světa, již Maimonides věnuje kap. 13–24 téže knihy. Autorovi se přitom daří dobře vystihnout Maimonidovu – na první pohled poněkud matoucí – pozici v otázce věčnosti světa i její funkci pro zmíněné důkazy. Ve své konfrontaci Maimonidovy pozice s kalámem (kap. 2) pak autor identifikuje jejich hlavní styčné body a rozdíly právě v otázce důkazů Boží existence, jedinství a netělesnosti. Přitom se mu opět daří dobře ukázat roli, jakou v Maimonidově kritice důkazů kalámu hraje otázka věčnosti, resp. časového počátku světa.

V kapitole o Božích attributech (kap. 3) jsou přehledně probrány typy atributů, které Maimonides rozlišuje, a je ukázáno, že Maimonides většinu z nich odmítá aplikovat na Boha právě proto, že odporují jeho jednoduchosti – s výjimkou atributů označujících činnosti: o Bohu tak mohou být vypovídány pouze atributy označující jeho působení. Zároveň je objasněno, jak radikálně pojatá Boží transcendence vede Maimonida k odmítnutí jakéhokoli vztahu mezi Bohem a světem, vyjma účinné, formální a finální příčinnosti. Autor připouští, že v tom lze spatřovat jistý spor, sám se však nakonec spokojuje s vysvětlením, že Maimonides nechce popřít jakýkoli vztah mezi Bohem a světem, ale pouze ty jeho formy, jež by mohly vést k představě podobnosti mezi Bohem a světem, která opět může evokovat Boží tělesnost (str. 23–24). Tento výklad ústí v pojednání o Maimonidově negativní theologii: protože veškeré pozitivní výroky o Bohu jsou v zásadě nepravdivé, jedinou cestou vedoucí k jeho poznání je negativní theologie, která má dokonce podobu jakési dvojité negace. Ale ani výpovědi negativní theologie vposled nelze chápat jako pravdivé, neboť i ony jsou zatíženy vymežující povahou lidského jazyka. Smyslem negativní theologie je především vyznačit hranice lidského jazyka. Až ve světle negativní theologie se také ukazují oprávnění a meze veškerých pozitivních výpovědí o Bohu: predikátů vyjadřujících dokonalosti a Božích jmen. Vypovídáme-li dokonalosti o Bohu, nesmíme je chápat jako různé atributy, ale „v jednotě jakožto totožné s Boží podstatou“ (str. 28). Veškerá Boží jména se pak zakládají na Božích skutcích a nelze je chápat jako označení Boží podstaty – s výjimkou tetragramu, který je jako jediný skutečnou „artikulací Boží podstaty“, ale právě proto také není dovoleno ho vyslovovat (str. 29).

Filip Raboch se již jen velmi stručně zabývá zdůvodněním antropomorfismů v Písmu, jak je Maimonides předkládá v prvních 49. kapitolách *Průvodce tápajících* I (kap. 4), a Maimonidovou argumentací ve prospěch Boží netělesnosti, jak se objevuje v jeho *Pojednání o zmrtvýchvstání* (kap. 5). V závěrečném shrnutí se pak mimo jiné zamýšlí nad tím, do jaké míry je pojem Boha, jak jej Maimonides podává v *Průvodci tápajících*, slučitelný s Bohem židovské víry. Maimonidova snaha o odstranění rizika nesprávného chápání Boha ho podle autora nakonec přivádí – řečeno slovy Pascalovými – k abstraktnímu „Bohu filosofů“, který je vzdálen Bohu „Abraháma, Izáka a Jákoba“ do té míry, že se stává pochybným, zda Maimonidovy důkazy Boží existence vůbec implikují „existenci Boha židovské tradice“ (str. 36).

Autor celkově prokazuje poměrně dobrou orientaci v arabské a židovské středověké filosofii. Většinu argumentů a myšlenkových postupů z Maimonidových textů se mu daří reprodukovat precizně a správně, aniž by se přitom dopustil větších interpretačních posunů. Práce je vcelku pečlivě provedena, je psána kultivovaným jazykem a obsahuje minimální množství překlepů či pravopisných chyb.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Není jasné, proč autor připisuje neustálý kruhový pohyb pouze páté sféře „obklopující sublunární sféry“ (str. 7). Tento pohyb je podle Aristotela charakteristický pro veškeré nebeské sféry ležící nad sublunární sférou. Podobně autor v případě prvního důkazu Boží existence hovoří pouze o pohybu páté sféry (str. 11). Podle tohoto se zdá, že zaměňuje pátý element (éter), jímž je tvořena celá nebeská oblast, za sféru. Nebeská oblast ale sestává z celého množství sfér (podle Aristotela jich existuje celkem 55), přičemž pátá sféra je pouze jednou z nich.

Některé z 26 propozic jsou zkráceny způsobem, který poněkud zamlžuje jejich původní smysl (např. propozice 10, 11, 16). Rekonstrukce důkazů Boží existence mohla být provedena detailněji, občas jsou při ní vynechány některé důležité argumentační kroky, což čtenáři sťažuje jejich porozumění. Obecně u autorových poměrně zhuštěných výkladů Maimonidových myšlenkových postupů postrádám vlastní interpretační vklad, zasazení do širšího kontextu Maimonidova myšlení či odkazy k Maimonidovým filosofickým zdrojům.

Filip Raboch poněkud kolísá v otázce, zda Maimonidés zná rozlišení esence a bytí (existence): na některých místech toto rozlišení Maimonidovi přisuzuje (str. 13, 29), zatímco jinde tvrdí, že toto rozlišení provádí až Tomáš Akvinský (str. 26, pozn. 72.). Přitom z *Průvodce tápajících I*, 57 je zřejmé, že Maimonidés touto distinkcí zná a (podobně jako Tomáš) ji přisuzuje všem stvořeným jsoucňům, zatímco v případě Boha je podle něj existence totožná s jeho esencí.

Hodnocení

Práce rozhodně splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci v oboru filosofie. Navrhuji její hodnocení známkou „výborně“.

Václav Němec, Ph.D.

V Praze, dne 28. 8. 2018